

י ר ל ק ו ר א

לספרן ולספילי תרבות

אלול תש"ו — תשרי תש"ז כרך א' חוב' הר"ו ספטמבר-אוקטובר 1946

ג ק ר ס ל

אברהם יוסף שטיבל

בין ראשית המולד¹ העברית הציבורית והמכוונת („אחיאסף“, „תושיה“, „מוריה“) ובין שפע הספרים העבריים היוצאים בימינו בארץ-ישראל על-ידי מולדי ציבוריים ופרטיים ניצב כעמוד התווך האיש המופלא באורח-חיינו ובמפעל חייו — אברהם יוסף שטיבל. יליד פולין (נולד בתרמ"ה — 1885 בז'ארכי), מבורך ב„כשרון אהבה“ לא מצוי לספרות העברית, היה כרוך עוד בשחר ימיו אחרי הכוחות הצעירים והמעוררים שפעלו בספרות זו. בראשית המאה, בימי „השלח“, „אחיאסף“ ו„תושיה“, היה לבו נמשך לפרושים, ששאף להכניס לאהלי שם מיסיונותו של יפת, והוגה חיבה לברנר, שקולו המעורר את הספרות העברית מקפאונה בקע ובא מאנגליה הרחוקה. את היאוש שתקף אותם הימים את מחנה הסופרים העברים ביקש ברנר לעקור באכסניה הצנועה שלו, ב„המעורר“ ובאחד המכתבים אל הקוראים הוא פונה בתשובה אל האברך הצעיר בן העשרים ואחת, א. י. שטיבל.

„מר א. י. שטיבל (ווארשה): הרבה הרבה חטאה ספרותנו הלאומית בעצמה לגבי עצמה, אנחנו הננו אנשים פשוטים, עברים, החפצים להקריב כל אשר להם למען החיות את נשמת עמנו, ואולם לנו אין היכולת לעורר ולהפיח רוח חיים בנשמת סופרינו העוזבים אותנו, להעיר בקרבם רגשיה. הרבה הרבה יש לי לשאול: מדוע נסו כלהם? מדוע עזבו את הדגל? מדוע אינם אתנו? לא אדבר על אלה אשר הפנו לנו עורף — אשאל-נא על אלה אשר עזבו אותנו, ומספרם לא קטן. ישנן סיבות, אבל הככה יעשו גבורי מלחמה?“ („המעורר“, שנה א', חוב' ד', אפריל 1906, עמ' 31).

האברך הצעיר שטיבל היה כואב ביותר על ריחוק ההמונים מהספרות העברית, שבגללו: בעיקר, עזבו רוב הסופרים את המערכה, וכבר אז ראה תרופה בדוקה לספרות וליצירה העברית, „ביצירת ספרות מודרנית בשביל הדור הצעיר“ (לפי האבטוביוגרפיה שלו השמורה באוסף האבטוגרפים של ד"ר אברהם שרון בירושלים). ואולם רק לאחר עשר שנים ניתן לו למלא את הצורך הדחוף של הספרות העברית.

ספרות עברית מודרנית, לאמור מיטב היצירה העברית והלועזית — מה צר ומצומצם היה מרחבה-מחיה שלה בימים ההם, בימים שלפני המלחמה העולמית הראשונה! רוב היוצרים היו נאבקים על קיומם ממש. הקופצים על הספר העברי

היו מעטים. והנה שיחק לה מזלה לספרות העברית: חובבי-הספרות שטיבל נתעשר, היה למיליונר — המיליונר היהודי הראשון שביקש בכל לבו להקדיש את רוב הונו לספרות העברית וליצירת תנאים נוחים לסופר העברי.

בימי המבוכה של המלחמה ברוסיה, בימי עירוב-רשויות היתה הופעתו של שטיבל כעין אגדה, ורבים לא האמינו בה. ואולם עד מהרה נוכחו כי אמנם אמת לאמתה היא, כי ליצירת הספרות המודרנית בעברית מוקדש הון עצום, ובראש מפעל היצירה הוקם דוד פרישמן בעל הטעם המעודן הטורח זה שנים להכניס לספרות העברית את מיטב ספרות אירופה ושוקד על העלאת רמתה של היצירה המקורית.

בתרע"ח החלה להופיע „התקופה” ויחד אתה ניתן לקורא העברי הספר — „הנזירה ביאטריסה” למטרלינק בתרגומו של א. שטינמן. עם קבצי „התקופה” ועם קריעת הצוהר לספרות העולם החלה בספרות העברית תקופה חדשה. הוצאת שטיבל היתה מפרנסת מעתה בשפע את הקורא העברי בתרגומים ממיטב היצירות של ספרות העולם ובספרי מקור של הסופרים והחכמים העברים. הוצאת שטיבל הביאה לקורא העברי את ספרי-היסוד של ספרות העולם, שבלעדיה לא יתואר קיומה של שום ספרות בעולם. ההוצאה לא פסחה על שום עם שליצירתו יוחד מקום נכבד בתרבות העולם. בבת אחת נרחב עתה האופק בממדים, שאילולי שטיבל היתה ספרותנו מגיעה אליהם רק לאחר מאמצים של שנים רבות.

הנה רשימה מספרי-עיקר שבהוצאה זו:

מיוונית תורגמו על-ידי טשרניחובסקי: תיאוקריטוס (ב„התקופה“), איליאס הומירוס (הספר, ולא זה שנדפס ב„התקופה“) ושירי אנקריאון. מרוסית — פושקין (פואמות דרמטיות ע"י דוד שמעונוביץ); לרמונטוב (גיבור דורנו ע"י דוד שמעונוביץ); טורגנייב (קן אצילים ורודין ע"י ל. חזן), דוסטויבסקי (האחים קרמזוב, ע"י מ. א. ז'ק והחטא וענשו ע"י י. ה. ברנר); טולסטוי (מלחמה ושלום ואנה קרנינה — י. א. טריווש, חגי מורט והקזקים — ד. שמעונוביץ); צ'חוב (בת שחף וגן-הדובדבנים — ג. שופמן, שלוש אחיות והדוד וניה — ח. ש. בן-אברם). מגרמנית — גטה (טורקבטו טסו ואיפיגניה בטוריס על-ידי יעקב כהן, אלגיות רומיות ב„התקופה” ע"י י. פיכמן); שילר (ווילהלם טאל ע"י ח. ג. ביאליק ב„התקופה“); היינה (ספר השירים — יצחק קצנלסון, הנסיעה בהרי הארץ — ד. שמעונוביץ, וים הצפון — ד. פרישמן); ג. הופטמן (הכופר מסואנה — דוד פוגל); ה. פנג (בלי מולדת — ח. ש. בן-אברם); פ. הפל (הורדוס ומרים — י. פיכמן); פ. אלטנברג (ג. שופמן); א. שניצלר (מיתה ופרופיסור ברנרדי — א. ל. יעקובוביץ); י. וסרמן (האחיות ואלפסנדר בבבל — א. ל. יעקובוביץ); ב. קלרמן (אינגבורג — דוד צמח, שתירגם לעברית את „רומא וירושלים“ האויל — י. הפטמן). מאנגלית תורגמו: ביירון (מנפרד ושמים וארץ); ויילד (תמונת דוריאן גריי, מניפה של לידי וינדרמיר, חשיבותה של רצינות — י. ח. טביוב, ממעמקים — ד. פרישמן); דיקנס (אוליבר טוויסט — הלל בבלי, בית ממבר עתיקות — א. אובסי, כתבים מעזבון בית הועד הפיקויקי — י. ח. טביוב וב קרופניק); מרק טווין (בן המלך והעני — א. ד. מרקסין); ג'ק לונדון (לפני

היות האדם זואב הים — ש. הלקין); טגורה (הגנון, הירח העולה, אספי פרי, גיטניאלי, חוטרא — ד. פרישמן). מצרפתית — רומן רולן (י"ן כריסטוף ע"י י. ה. ייבין); מופאסן (חיים — י. ה. ייבין, לבנו ועזה כמות — מ. בן אליעזר); פלובר (שלמבו — ג. סלושץ) ואנטול פרנס (תאייס — ד. פרישמן). מפולנית — מיצקביץ (פן טדיאוש ע"י י. ליכטנבוים. הופיע רק חלק א. שירים אחרים שלו תורגמו ב„התקופה“); ז. קרשינסקי (אירידיון — ח. ש. בן-אברהם) וה. סינקיביץ (באש ובחרב — ע. נ. פרנק). מהונגרית — אימרה מדץ (חזון האדם — אביגדור המאירי) ומספרות סקנדינבית — קנוט המסון (ברכת האדמה — ג. טורוב, ויקטוריה ועבדי האהבה — פ. גינבורג); אובסטפלדר (האגלים האדומים — פ. גינבורג).

פירוט זה, שאינו ממצה כלל (אינו כולל את הוצאת שטיבל בארץ-ישראל), מראה, מה רכוש עשה לספרות העברית שטיבל שהעניק לקוראי עברית ספרים אלה, יקרי האיכות ולרוב גם מרובי הכמות. ספרות המקור, שטופחה בחיבה לא מעטה בקבצי „התקופה“ וב„מקלט“, זכתה גם היא — אם אמנם לא במידה מרובה כל-כך — לצאת למרחב בזכותו של שטיבל. שטיבל הוא ששקד על הוצאת כתבי מ. י. ברדיצ'בסקי בעברית ובאידיש, על כינוס שיריו החדשים של טשרניחובסקי ושירי יעקב שטינברג. בין השאר הופיעו הרומנים של א. א. קבק (נצחון), ד. קמחי (מעברות) א. ראובני (האניות האחרונות, שמות), שטינמן (אסתר חיות), הדרמות של פרץ הירשפין, ספרו של י. ה. ברנר שכול וכשלוך (הופיע באמריקה) וכבר למרדכי בן הלל הכהן. מספרות אידיש הופיעו חיי אדם לשלום עליכם (בתרגומו של י. ד. ברקוביץ); שלמה נגיד לשלום אש (בתרגומו של מנחם שפירא) וביערות פולין לאופטושו (תורגם מכתב-יד ע"י מ. ליפסון. ההמשך „1863“ הופיע בהתקופה ויצא אחר-כך בספר).

כפי שאפשר לראות מהמפורט היתה תשומת-לבם של שטיבל ושל פרישמן מופנית בעיקר לספרות יפה של אומות העולם. אולם גם בתחומי העיון והמחשבה ניתנה הדעת לעולם הכללי. מהתכנית העשירה יצאו לפועל קצת תרגומי אפלטון (גודגיאס, פידרוס, קריטון, על-ידי צבי דיזנדרוק), מרקוס אברליוס (רעיונות, על-ידי א. קמינקא); שפינוזה (תורת המידות, ע"י יעקב קלצקין); ליבניץ (תורת המונדות — ע"י יחזקאל קויפמן), וינדלבנד (תולדות הפילוסופיה החדשה — מ. גליקסון), לאנגה (תולדות המטריאליסמוס — בר טוביה. הופיע רק חלק ראשון); היפוליט טן (פילוסופיה של אמנות — איסר יוסף אינהורן), אדם מילר (על היופי — א. שמרלר); ת. קארלייל (על גבורים ועבודת גבורים — א. י. אינהורן); אַמרסון (אנשי מופת ומסות ומחקרים — י. ל. ברוך) וריבו (הדמיון היוצר — ג. טורוב).

בספרות המדע והמחקר היהודים ראוי לציין בראש ובראשונה את תרגום כתבי יוסף בן מתתיהו (יוסיפוס פלביוס) שנעשה עתה בפעם הראשונה מהמקור היווני על-ידי י. נ. שמחוני (הוא הספיק לתרגם רק את „תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים“ ונגד אפיון“; המשיך מנחם שטיין בתרגום „חיי יוסף“). בן-ציון הלפר תרגם מערבית את שירת ישראל למשה אבן עזרא וכאן נציין גם את תרגום האַפּוּס הבבלי „גלגמש“ של ש. טשרניחובסקי. מספרות-המחקר המקורית

הופיעו: ספרו המונומנטלי של דוד נימרק: תולדות הפילוסופיה בישראל שלדא-
בוננו לא נסתיים בעברית (הופיעו רק שני חלקים), המונוגרפיה על שפינוזה ליעקב
קלצקי, ישו הנוצרי לי. קלוזנר והחלק הראשון מספרו המקיף של א. ש. הרשברג
„חיי התרבות בישראל בתקופת המשנה והתלמוד“ (האריג ותעשית האריג).

סערות הימים ברוסיה טלטלו את הוצאת שטיבל לווארשה ומשם שלחה
שלוחותיה לאמריקה, לארץ ישראל ולגרמניה. קבצי „התקופה“ ברוסיה, בפולין
ובגרמניה שהופיעו בעריכתם של ד. פרישמן, יעקב כהן, פ. לחובר, י. פייכמן,
ב. צ. כץ, ש. רבידוביץ וש. טשרניחובסקי, אצרו בקרבם שפע יצירות מקור ותרגום
בספרות היפה ובשטחי המדע והעיון. כמותם היו קבצי „מקלט“, שהופיעו באמריקה
בעריכתו של י. ד. ברקוביץ (הופיעו חמישה כרכים).

קרוב לעשר שנים „הניע“ שטיבל את גלגלי היצירה העברית. לבסוף בא
המשבר (פרטים על ההוצאה ועל דרך ניהול עסקיה ראה בשורת המאמרים של
שטיבל עצמו, של ב"צ כץ ופ. לחובר ב„הצפירה“ 1927 גל' 6, 12, 24, 36, 42, 48,
54, 60). לכרוזים שנתפרסמו ע"י שטיבל בימים ההם, בהם ביקש עזר מעט למפעלו —
לא נענו. גם חידוש ההוצאה בברלין ע"י ב. צ. כץ, ש. טשרניחובסקי וש. רבידוביץ
לא היה בו משום הצלה, ולא כל שפן משום המשך ראוי. בשנותיו האחרונות ישב
שטיבל באמריקה, התאושש וגם חידש את „התקופה“, ובמבואי „התקופה“ המחור
דשת, בירך ברכת „שהחיינו“ אולם לא זכה להמשיך עוד את מפעלו. הוא הוציא
עוד תרגום המחזה „ביריניקה“ לקבל די האז — סופר גרמני מלפני מאה שנה
שהיגר מארצו לאמריקה — ובכך סיים פעלו.

עיקר זכותו של שטיבל הוא, שעל ידו ניתן לקורא העברי ליהנות מאוצרות
התרבות והספרות של העולם. זאת היא הזכות הגדולה ביותר של איש מופלא זה.
נתמלאה משאלתו — „ספרות עברית מזדרנית בשביל הדור הצעיר“, ו„הדור הצעיר“,
שבגר בינתיים, לא ישכח לעולם חסד זה לשטיבל.

„הספר הוא החבר היותר נעים; כשתרצה יבדחך פתגמיו, ואם תרצה ישמחך
מועצותיו. הוא כולל כל דבר... הראשון והאחרון, העבר וההווה. הוא מת המדבר על
המתים ומרבה אמריו על החיים. הוא רע המפתח את כשרונותיך. אין בעולם רע יותר נאמן
וחבר הסר למשמעת ממנו, ואין מורה היודע ללמד יותר ממנו. הוא ידיד שלא יזיק לך
ולא ימנע ממך שום תועלת. ואם נסית בצרות יהיה לך רע בבדידותך, חבר בגלותך, נר
בחושך, ותענוג בגלמודותך. הוא יועיל לך ולא יבקש תועלת ממך; הוא נוהג ואינו לוקח“.

ספר שירת ישראל לר' משה בן יעקב אבן עזרא... ליפסיה תרפ"ד. ע' צ"ג.